

12.95x15.81	1/3	1	עמוד	הארץ - כותרת	08/11/2019	70701995-8
המרכז הבינתחומי הרצליה - 84260						

מדיניות הפעלת הלחץ על טהראן נכשלה, ורף התעוזה שלה רק עולה

איראן הודיעה שחידשה את פעילות הצנטריפוגות בפורדו.
פומפאו: ישנו חשש שהיא נערכת לפריצה גרעינית מהירה

עמוס הראל

שתי מגמות אסטרטגיות הפוכות מתרחשות בימים אלו במזרח התיכון. ההצטלבות ביניהן היא הסיפור המרכזי של האזור בשבועות האחרונים – ואולי מסבירה מדוע לא התממשו עד כה ההתרעות שהציגה מערכת הביטחון, בדבר ניסיונות איראניים לתקוף מטרות ישראל ליות. המגמה הראשונה נוגעת לעלייה בביטחונה העצמי של איראן ולקו האגרסיבי שהיא נוקטת, לנוכח ההתקפלות האמריקאית מהאזור וחוסר רצונו הניכר של ממשל טראמפ להתעמת עמה. השבוע נרשם שיא חדש בתהליך זה,

כשטהראן הכריזה רשמית על מימוש הפרה מתוכננת נוספת של הסכם הגרעין. המגמה השנייה צצה מעל לפני הקרקע רק בחודש שעבר, עם פרוץ גל ההפגנות בעיר אק ובלבנון, המופנות כלפי שתי ממשלות שנתמכות בידי האיראנים. האתגר שהמפגינים מציבים יוצר כאבי ראש למשטר בטהראן וגם לאיש החזק שלו באזור, מפקד גיס קודס של משרות המהפכה, הגנרל קאסם סולימאני. סולימאני מופקד גם על בניין הכוח הצבאי האיראני בסוריה, בעיראק ובמדינות נוספות, וכשהוא טרוד במפגן הנחישות היומימי של המחאה בבגדאד ובבירות, ייתכן שיש

לו פחות פנאי להוציא אל הפורע על את תוכניות הנקמה שדובר בהן נגד ישראל. אחרי החלטתו לנטוש את הסכם הגרעין עם איראן, שיווק ממשל טראמפ את תוכנית 12 הנקודות שעיקרה הפעלת לחץ מקסימלי על טהראן, במטרה לשכנעה לשנות את מדיניותה (ובמשתמע, אם לא יצלח הדבר, להביא בעקיפין להפלת השלטון). שנה וחצי לאחר מכן, נדמה שאין מנוס מהמסקנה שהתוכנית של שר החוץ מייק פומפאו לא השיגה את מטרתה – וכמוה נכשלה גם ההסתמכות של ראש הממשלה, בנימין נתניהו, על ידידו דונלד טראמפ.

משך בעמוד 6

17.49x24.03	2/3	6 עמוד	הארץ - כותרת	08/11/2019	70701996-9
המרכז הבינתחומי הרצליה - 84260					

נקמה בהמתנה

הסיבה שאיראן לא מממשת את איומיה כלפי ישראל, בינתיים, עשויה להסתתר בעיראק ובלבנון • בשעה שצה"ל מתגייס בכל הכוח למלחמות התודעה, עולה הצורך בפיקוח וקביעת גבולות בתחום • וקטטה בעלת נופך גזעני בדרום מאיימת להפוך לפרשת אזריה 2

עמוס הראל

המשך מעמוד 1

ארצות הברית הבליגה על סדרת התקיפות האיראניות שהחמורה שבהן, באמצע ספטמבר, גרמה נזק נרחב למתקני הנפט של סעודיה. האמריקאים, לבד מהטלה כמעט אוטומטית של סנקציות נוספות, גם לא ייצאו מגדרם לנוכח השלב הרביעי של הפרות הסכם הגרעין, שבו החלה איראן שלשום: חידוש העשרת האורניום באמצעות הזרמת גז לצנטריפוגות במתקן הגרעין התת־קרקעי והמוגן בפורדו, לצד הפעלת צנטריפוגות חדשות ומהירות יותר. בכך, אמר אתמול פומפאו, איראן מקצרת את "טווח הפריצה" הפוטנציאלי לייצור נשק גרעיני. המודיעין האמריקאי מעריך כי תהיה לה האפשרות לעשות כן בתוך פחות משנה.

מנגד, האיראנים מגלים שהם פגניים בעיראק ובלבנון מייחדים להם מקום גדל והולך ביעדי המטרה שלהם. בעיראק כבר נמנו יותר מ-250 מפגינים הרוגים ואלפי פצועים מירי צלפים שמפעילים כוחות הביטחון והמיליציות השיעיות, בעידודה של איראן. אמנם המחאה עוסקת בשחיתות השלטון ובאבטלה הגוברת, אך נלווה אליה כעס מוגזג על המיליציות המקומיות, הפועלות כמעין כנופיות מאפיה סחטניות. חלק מן ההאשמות מורכבות כלפי איראן, וקריאות אנטי־איראניות ושריפת דגלים נהפכו לחזן נפרץ בהפגנות.

אלוף־משנה במילואים אודי אבנטל, מהמכון למדיניות ואסטרטגיה במרכז הבינתחומי בהרצליה, כתב השבוע באתר המכון כי "המחאה שפרצה בעוצמה בעיראק ובלבנון שבה והזכירה לכל המשטרים במזרח

התיכון כי הטלטה באזור לא מיצתה את מהלכה ההיסטורי", משום שבעיות היסוד הכלכליות, החברתיות והדמוגרפיות נותרו בעינן. אבנטל טוען שהמחאה מכניסה את מנהיגי האזור לכוננות ספינה. "על רקע זה צפויים המשטרים למקד את תשומת הלב פנימה על חשבון סוגיות חוץ, להדק את השליטה במדינה ולהעמיק את אמצעי הפיקוח והדיכוי".

לדבריו, אם לפני חודש היה נדמה שאיראן מצליחה לרכוב על הגל, בין היתר בדרישה של המיליציות השיעיות להוציא את יתרת הכוחות האמריקאיים מעיראק, כעת התהפכו היוצרות. "בנסיבות אלה ברור כי האינטרסים האיראניים, הן בעיראק והן בלבנון, נמצאים בסכנה. הדרישה לבטל את השיטה העדתית (של חלוקת הכוח בשתי המדינות, ע"ה) מציבה איום על נקודות האחיזה, ההשפעה והנכסים של איראן, וקונקרטיה על הנשק של חיובאללה ושל המיליציות השיעיות – סוגיה שממילא נתונה במחלוקת פנימית".

רק בחודש שעבר התריע המודיעין הישראלי בדבר תפנית במדיניות האיראנית: החלטה נחרתה להתקפי ישראל, תוך שינוי ה"משוואה" בין שתי המדינות. לכך נלווה חשש לפעולה אפשרית נגד ישראל ממערב עיראק (מתקפת מל"טים וטילי שיוט), או אפילו מתיומן. נתניהו דיבר בשתי הזדמנויות על תשתית טילים ארוכי טווח שהאיראנים מקימים בתימן. בדיעבד, נראה שהכוונה בטווח הזמן הקרוב היא להפעלה אפשרית של אמצעים אחרים, כמו טילים כלפי ספינות בים האדום או ירי טילי נ"מ. פריסת הטילים תלולי המסלול נראית כחלק מתוכנית איראנית עתידית.

לפי שעה, לפחות לפי היעדר הדיווחים בתקשורת הערבית, נראה כי התקיפות האוויריות המיוחסות לישראל בסוריה ועיראק חדלו בחודשים האחרונים. המערכה בין המלחמות (מב"מ) כבר אינה מתנהלת בחזית זו בקצב שבו נוהלה בעבר. לעומת זאת, האשמה איראן את ישראל בתקיפת מכלית נפט שלה בים האדום בחודש שעבר, והשבוע הודיעו האיראנים כי נתיב השיט בים האדום – המשמש חלק ניכר מתעשיית הנפט – אינו בטוח לתנועה, לאחר שלדבריהם כבר ספגו שלוש התקפות כאלה.

בחישוב הכולל, הברכה שהביא דונלד טראמפ לנתניהו הולכת ומתבררת כקלושה למדי

אבנטל כותב כי "בנסיבות הנוכחיות, כשאיראן ובני בריתה בעיראק נמצאים תחת מתקפה, היא תתקשה להוציא לפועל מתחומה מהלכי נקמה נגד ישראל. מציאות זו מחזירה את הורקור לסוריה, שם לישראל כלים טובים יותר להתמודד עם האיום, או לתימן המרוחקת". להערכתו, "ייתכן מי קוד איראני גובר בתחום הגרעין על חשבון פרובוקציות אווריות".

אהבה על תנאי

כל זה בא ללמד שאין פה שחור ולכן. ישראל לא הביסה את איראן לפני כשנה וחצי, כשסיכלה סדרת ניסיונות חובבניים משהו של סולימאני לפיגועי נקמה, וגם לא בספטמבר האחרון, כשרק במקרה חמק אבמולנס צבאי מפגיעת שלושה טילי נ"ט של חיובאללה ליד מושב אביבים בגבול לבנון. היא גם אינה עומדת לפני תבוסה, או מלחמה ודאית, כעת.

ועדיין, ההסתמכות השגויה על טראמפ בשאלה האיראנית מעלה שאלות גם בנוגע למגדלים באוויר שבנו בימין הישראלי סביב הנשיא הרפובליקאי רק לפני כמה חודשים. טראמפ סיפק לנתניהו אהבה ללא תנאי (לפחות עד שני כישלונותיו של ראש הממשלה במערכות הבחירות השנה), העביר את השגרירות האמריקאית לירושלים והכיר בריבונות ישראל על רמת הגולן. מנגד, הברית עם הנשיא – שבאה לאחר המריבות המדהדות עם קודמו, ברק אובמה – עלתה לנתניהו בקלקול היחסים עם המפלגה הדמוקרטית ובריסוק התמיכה הדו־מפלגתית בישראל. אם קיוו בימין לגייס את הנשיא האמריקאי לתמיכה בסיפוח שטחי הגדה המערבית, נדמה שזו יוזמה שתצטרך לחכות לפחות שנה, עד לאחר הבחירות הבאות לנשיאות ארצות הברית.

בחישוב הכולל, הברכה שהביא טראמפ לנתניהו הולכת ומתבררת כקלושה למדי. דווקא אובמה, שתואר בשוליים הסהרורים של הימין כשונא ישראל, הוא שחתם על הסכם הסיוע הביטחוני לעוד עשור. מתנגדי נתניהו טענו אז שאילולי המחלוקת על הסכם הגרעין, היה אפשר לקבל ממנו סיוע גבוה יותר, אף מעבר ל-3.8 מיליארד דולר בשנה שעליהם סוכם. ושוב אובימה הוא שהקציב לישראל עוד יותר ממיליארד דולר לתוכניות ליירוט טילים ורקטות, מערכות שהיא עשויה להזדקק להן יותר ויותר בעתיד, לנוכח הפנים החדשות שהולך ולובש המזרח התיכון.

ערפל תודעתי

בקומת הכניסה במוזיאון ארץ ישראל, שבו התקיים השבוע כנס מיוחד על השפעות הפייק

17.39x23.98	3/3	עמוד 6	כותרת - הארץ	08/11/2019	70701997-0
המרכז הבינתחומי הרצליה - 84260					

מחאה נגד ישראל וארה"ב בטהראן, השבוע. נראה כי התקיפות המיוחסות לישראל בסוריה התמעטו באחרונה צילום: וויד סלמי/איפי

טובה לכך נראתה דווקא בפרשיות האחרונות בחו"ל, שמהן עלה חשד כי יוצאי קהילת המורדיעין הישראלית (ובפרט יחידה 8200 היוקרתית) השתמשו בטכנולוגיות ושיטות פעולה שלמדו על מדים כדי להשיג מטרות מסחריות, שלעתים גבלו בפלילים. זה שדה מוקשים רחב ומסוכן, שלעת עתה נראה שכמעט איש אינו נותן עליו את הדעת.

בלתי הפיך

פרשת מעצרים של לוחמים מגדוד הנח"ל החרדי, אחרי שהכו נמרצות מתדלק בדואי בתחנה בנגב, זוכה בינתיים לתשומת לב ציבורית מוגבלת. כלי התקשורת מדווחים מדי פעם על הארכת מעצרים של החשודים בפרשה, ועל הפגנות הוהדות שהורי החיילים מקיימים. אבל נדמה שיש בה עניין רב יותר, בעיקר משום שהיא משקפת מה שך ישרי של התגובות שעוררה פרשת אלדור אוריה, החייל שהרג ב-2016 מחבל גוסס בחברון.

המשך בעמוד 7

נדמה שאין מנוס מהמסקנה שהתוכנית של פומפאו ללחץ מקסימלי על טהראן נכשלה

דובר צה"ל לשעבר הציג שלוש שנים נימוקים מרכזיים לשימוש מוגבר במהלכים תודעתיים, תוך השענות על הרשתות החברתיות: העולם השתנה ואם ישראל לא תשלב מרכיב תודעתי בפעולות פיזיות היא תשיג רק אפקט מוגבל; היריבים כבר נמצאים שם ובחלק מהמקרים מקדימים את ישראל ביכולות שגיבשו; וזה פשוט עובד – הפעילות הרשתית מעוררת שיח, מדרבנת את הצד השני להגיב ומשיגה מטרות ששרטטה לעצמה מערכת הביטחון.

אלה טיעונים כבדי משקל. אך לא פחות חשוב לקבוע כיצד על המדינה והצבא לפקח על הפעילות הזאת, ולהציב לעצמם קווים אדומים. מה שאולי מותר במערכה מורכבת מול האויב, אסור שיתורגם למהלכי הטעיה כנגד הציבור הישראלי. דוגמה

ברורים קווי ההפרדה בין העיסוק המודיעיני, הפוליטי והמסחרי במלחמות התודעה. מי שמחבק את מאבק התודעה בורועות פתוחות ובעיניים פקוחות לרווחה הוא צה"ל. את הרצאת הפתיחה אתמול נשא דובר צה"ל היוצא, תת-אלוף רונן מנחם. נדמה שהיה אפשר להכתיר אותה בווריאציה על כותרת המשנה של הסרט "ד"ר סטריינג'לאב" – איך למדתי להפסיק לפחד ולהאזין את המלחמה התודעית. מנחם הציג שורה של דוגמאות מהתקופה האחרונה, ששיאן בפרשת הירי לאביבים בספטמבר: הפעילות שרקח הצבא ולפיו היו לו כביכול פצועים מטילי חיובאללה, במטרה ליצור ערפל תודעתי אצל האויב ולגמול אותו ממחשבות על תקיפת נקם נוספת, לאחר שהראשונה לא עלתה לישראל בנפגעים. ההטעיה הצליחה. מה שלא נדון הוא עד כמה פגעה הפעולה ביחסי האמון בין הצבא לתקשורת הישראלית ולציבור – ואיך ישפיע הדבר על אמינות גרסאות צה"ל במלחמה הבאה, אם זו תפרוץ.

ניווט וקרבות התודעה על הביטחון הלאומי, הוצגה תערוכת כרזות סביב אותו נושא. באחת מהן נראה איור של הנשיא טראמפ, ולצדו הכותרת Fake Value (ערך מזויף). שילובו של הנשיא האמריקאי בתערוכה כמעט בלתי נמנע. אנחנו חיים עתה בעידן הוריקן-טראמפ והנשיא עומד במרכז של התופעה, כשהוא בעת ובעונה אחת גם מפיץ חדשות מזויפות וגם מאשים בהפצתן את אמצעי התקשורת החושפים את כשלו.

הכנס, יוזמה משותפת של המכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS), מכון ראנד האמריקאי וקינגס קולג' הבריטי, זימן מרחבים משלוש המדינות במטרה לנסות לתאר תחום מחקר חדש יחסית. למרות סיקור אינטנסיבי של אירועים בתקשורת (ההתערבות הרוסית בבחירות בארצות הברית ובמשאל העם בכריטיניה על הברקזיט, מאבקי התעמולה בין ישראל לחיובאללה ועוד), תופעות מרכזיות חדשות וזהו רק לפני שנים אחדות. גם עתה לא

70702253-6	08/11/2019	הארץ - כותרת	עמוד 7	4/4	8.78x19.11
המרכז הבינתחומי הרצליה - 84260					

נקמה בהמתנה

המשך מעמוד 6

לתקרית שבה היו מעורבים החיילים לא היה רקע ביטחוני. זו מסתמנת כקטטה, כנראה בעלת נופך גזעני, שאילולא היו מעורבים בה לובשי מדים חמושים בנשק חם, היתה מסתכמת בעוד אחד מהסרטונים הוויראליים שבהם הצדדים מטיחים זה בזה כיסאות כתר פלסטיק לבנים, כמקובל. אבל כעת היא לובשת ממדים של פרשת אוריה 2. תערובת נפיצה של בני משפחה, כהניסטים ות' מהוני ימין התגייסה לעזרת הלוחמים, כשהיא משתמשת בכל ארסנל הטיעונים שהופעל להצדקת מעשהו של החייל מחטיבת כפיר. הרי אוריה נלכד בעין המצלמה כשהוא מחליט להוציא להורג דור קר פלסטיני שהיה שרוע על הרצפה, בלי שנשקפה ממנו סכנה ממשית. כל טיעוני ההגנה שהעלו סנגוריו – שהיתה כאן סכנה שרק הנאשם השכיל לזהות, שלמחבל היו תוכניות ודון נוספות, ששרשרת הפיקוד קשרה קשר להפוך את החייל לשעיר לעזאזל – נדחו בשתי ערכאות שיפוטיות. זה לא הפריע למיתוס להוסיף ולהתפתח. אוריה תואר כבן הקולקטיבי של כולנו, מרטיר שהמערכת התנכלה לו כדי להלכין את חטאיה. לפי כמה סקרים שנעשו, רוב הציבור היהודי בארץ הצדיק את מעשהו.

הדרך הקצרה וההגיונית מכאן מובילה לפרשה הנוכחית. היא כזו ללדת גם הפגנה שהתקיימה בשבוע שעבר מול ביתו של הפצ"ר, האלוף שרון אפק, בתל אביב. טענת ההורים היא שבהתעקשו תו לחקור את הפרשה ולמצות את הדין, אפק מפקיר את הלוחמים.

העובדה שהחיילים לא היו כלל במשימה מבצעית – הם היו בדרכם מניחום אבלים בחזרה ליחידתם והתקרית אירעה בתחומי הקו הירוק – אינה מעלה ואינה מורידה. החיילים הופכים קדושים וחסינים מרגע שעלו על מדים. אין זה מקרה, כנראה, שבארץ גזן ההפגנות שותפות חלק מהנפשות הפועלות מאחורי הפגנות התמיכה השבועיות בנתניהו בפתח תקוה, בקרבת בית הפצ"ר לשעבר, היועץ המשפטי לממשלה אביחי מנדלבליט.

תזכורת נוספת למגמות העומק הללו היה אפשר לראות בתגובות ברשתות החברתיות לסרטון קצר שהופץ השבוע בעקבות תקרית בחברון. שני חיילי צה"ל נראו שם דוחפים וצועקים על אב פלסטיני, שהגן על בנו, ילד שנראה כבן שבע או שמונה, לאחר שהחיילים טענו כי הילד השליך אבנים. בצפייה בסרטון, הלב נחמץ פעמיים: על האב המוסיף להגן בנחישות על ילדו גם כשהחיילים מכוונים אליו נשק מקרוב; ועל הלוחמים, הנמצאים במשימת שיטור בלתי אפשרית.

זו תמונה המוכרת לכל מי שהיה בשטחים שנים ארוכות, בשירות צבאי, בעבודת סיקור עיתונאית או בשניהם. אבל כשהעיתונאים העלו את הסרטון בטוויטר, הם נתקלו בגל תגובות שטנה. שוב, הציבור אומר את דברו: החיילים טהורים וכל ביקורת עליהם אסורה בתכלית. זו לא עמדת הפצ"ר, וגם לא עמדת הרמטכ"ל והפיקוד הבכיר, אבל דעת הקהל כבר התמקמה שם, במה שנראה כתהליך בלתי הפיך.

עמוס הראל